

شایوه نامه فعالیت های مکمل و فوق برنامه موسسه فرهنگی - آموزشی امام حسین سید الشهداء علیه السلام

مقدمه

رشد و پیشرفت، تحول و دگرگونی جوامع امروزی در عرصه های مختلف، گسترش سازمانها و نهاد های اجتماعی را هم از نظر تعداد و تنوع و هم در بعد وظایف در پی داشته است. با توجه به افزایش سرعت رشد و تحول علمی و تکنولوژیکی و فرهنگی، تغییر در نیازها، تغییر در وظایف سازمان های اجتماعی ضرورت پیدا کرده است. نهاد آموزش و پرورش که رسالت تربیت آینده سازان جامعه را بر عهده دارد، بیش از هر سازمان اجتماعی تحول و دگرگونی در اهداف و وظایف را لازم دارد. امروزه شیوه های سنتی و کارکردهای قدیمی پاسخگوی نیاز تربیتی جامعه نیست و فعالیت های روزمره و رسمی و متمرکز مدرسه تکاپوی نیاز دانش آموزان را ندارد. رسالتی که امروز برای آموزش و پرورش تعریف شده است، **تقویت نگرش انسانی به زندگی و ارتقای فلسفه آن و ایجاد توانایی در افراد جامعه برای زندگی سالم و سازنده است.**

یکی از ویژگی های آموزش و پرورش پیشرفته و مدرن، توجه ویژه به فعالیت هایی است که دانش آموزان در بیرون از کلاس و مدرسه انجام می دهند. این قبیل فعالیت ها بدون شک بیشتر از فعالیت های کلاسی در رشد دانش آموزان مؤثر هستند.

موضوعی که امروزه به خاطر توسعه و گسترش فضای مجازی و سامانه های اجتماعی ضد فرهنگی اشتغال و درگیری روحی - روانی نوجوان و جوان با این فضا و در معرض آسیب قرار گرفتن باورها، اعتقادات و فرهنگ جامعه به منظور مدیریت اوقات خارج از مدرسه اهمیتی فراوان یافته است.

لذا با توجه به رویکرد نسبتاً متمرکز برنامه ریزی درسی و توجه کافی نداشتن به رشد مهارت های اجتماعی، عاطفی و شناختی فراگیران و در فرآیند یاددهی - یادگیری، برای تعدیل نارسایی و کاستی های برنامه درسی، توجه به علائق و استعدادها، پاسخ به نیازهای فردی، غنی سازی اوقات فراغت، پاسخ به تحولات پرشتاب دنیای امروز و تعمیق فرآیند یاددهی - یادگیری، لازم است برنامه ها و فعالیت های آموزشی و پرورشی همسو و هم جهت با برنامه درسی مدرسه تحت عنوان **مکمل و فوق برنامه** برای اجرا در مدارس در نظر گرفته شود.

گزیده ای از فعالیت های فوق برنامه در سایر کشورها

(۱) سوئد:

تنظیم فعالیت های تربیتی مدرسه در کشور سوئد تا حد زیادی در اختیار مدرسه، معلمان و والدین دانش آموزان است. یکی از نکات ارزشمند نقش موثری است که به دانش آموزان در برنامه ریزی فعالیت ها داده می شود، امکانات و فعالیت های مراکز گذران اوقات فراغت به طور طبیعی با فعالیت های روزانه مدرسه تلفیق شده است. این فعالیت ها عین برنامه است و جزیی از فعالیت های تربیتی دانش آموزان به شمار می رود و تحت عنوان «فعالیت های آزاد» تلقی می شود. محتوای فعالیت های آنها شامل سرگرمی ها و گردهمایی ها، فعالیت های عقیدتی، هنرهای زیبا، آواز، موسیقی، نمایشنامه، کارهای تصویری، قصه گویی، طراحی و نقاشی، فعالیت های حفظ محیط زیست، بازی های گروهی، مشارکت و اداره بخش هایی از امور مدرسه (کتابخانه، پذیرایی، امور بهداشتی مراقبت و محافظت از دانش آموزان کوچکتر، اردوها و مسافرت های دانش آموزی) است.

(۲) مالزی:

آموزش هنر و موسیقی و مهارت های زندگی، جزو درس هستند که در برنامه جدید در کشور مالزی به آن توجه شده است و تقریباً یک پنجم از ساعات برنامه مدرسه ای به فعالیت هایی مانند ورزش، هنر، فعالیت های باشگاهی تعلق دارد که در چهار سطح مدرسه ای، منطقه ای، ایالتی و ملی برگزار می شود.

۳) روسیه:

در کشور روسیه بر فعالیتهای فوق برنامه و آموزشهای تکمیلی و فعالیتهای خارج از مدرسه بسیار تاکید شده است و این برنامهها به طور مستقیم زیر نظر مدرسه کنترل نمی‌شوند اما به صورت غیرمستقیم، از سوی مدرسه، بچه‌ها به سوی مراکز دیگر فرستاده می‌شوند. این فعالیتهای با فراهم کردن موقعیتهای اضافی و تکمیلی برای رشد اخلاقی، ذهنی، بدنی کودکان و نوجوانان طراحی شده است و محتوای فعالیتهای فوق برنامه در چهار محور کلی (علوم اجتماعی، تکنولوژی و علوم طبیعی، فرهنگ و هنر، ورزش و سیاست) ارائه می‌شود.

۴) کره جنوبی:

برنامه درسی دوره ابتدایی در کره جنوبی شامل سه گروه دروس اجباری - دروس اختیاری و فعالیتهای فوق برنامه است. از آنجا که فعالیتهای فوق برنامه داخل جدول زمانی مدرسه آمده است می‌توان آن را کمک برنامه نامید (موسیقی، هنرهای زیبا، هنرهای کاربردی و غیره).

۵) ژاپن:

در دوره ابتدایی در کشور ژاپن، مواد درسی به سه گروه (عمومی، آموزش اخلاقی و فعالیتهای خاص) تقسیم می‌شود. موضوعهای مربوط به گروه سوم (فعالیت‌های خاص) در اختیار مدارس است و بیشتر شامل شورای کلاسی، شورای مدرسه، فعالیتهای در کلاس ورزش، موقعیتهای خاص نظیر جشن‌ها، نمایشنامه، مسابقات ورزشی، گردشهای گروهی، استفاده از کتابخانه، آموزش ترافیک و بهداشت است.

ورزش، هنر، کاردستی، موسیقی و فعالیتهای خاص تنوع زیادی دارند و حدود یک سوم، از ساعات درسی دانش‌آموزان را چنین برنامه‌هایی تشکیل می‌دهند.

۶) ترکیه:

با ملاحظه جدول مواد درسی جدید دوره ابتدایی در ترکیه روشن می‌شود که بسط مفهومی در برنامه تا حدی در این کشور هم در برنامه درسی دوره ابتدایی صورت گرفته است. از مجموع ۳۰ ساعت برنامه درسی دانش‌آموزان سال اول حدود یک سوم از ساعات زندگی مدرسه‌ای شامل دروسی مانند تربیت بدنی، موسیقی، نقاشی، کاردستی و فعالیتهای گروهی می‌شود و وجود دروسی مانند کمک‌های اولیه و قوانین آمد و شد، آموزش شهروندی، کارآموزی، دروس انتخابی، تنوع و انعطاف‌پذیری در برنامه را در مواجهه با مسائل جدید جامعه در برنامه نشان می‌دهد.

تعریف اصطلاحات

فعالیت‌های فوق برنامه: مطابق برخی از فرهنگ‌ها و دانشنامه‌ها مجموعه‌ای از فعالیتهای و تجربیات دانش‌آموزان است که به خارج از حیطه کلاس درس مربوط می‌شود. فعالیتهای تقریباً غیررسمی که به کلاس و حتی گاهی به مدرسه محدود نیستند. فعالیت فوق برنامه، فعالیتی است که برای حفظ انگیزه و ایجاد چالش در یادگیرنده به منظور تجربه در فضای آزاد و در عین حال مرتبط با موضوعهای درسی طراحی می‌شود. دامنه‌ای که برای فعالیتهای فوق برنامه در نظر گرفته می‌شود از مدرسه تا فضاهای بیرون مدرسه است. فعالیتهای فوق برنامه را الزاماً معلم طراحی نمی‌کند، اما معلم می‌تواند به عنوان عامل اصلی و محوری در طراحی فعالیتهای فوق برنامه درسی پذیرفته شود.

فعالیت‌های مکمل: فعالیت مکمل، فعالیتی است که بر مبنای دروس یک موضوع درسی، نظیر فارسی، علوم تجربی، تعلیمات دینی و غیره طراحی می‌شود.

هدف فعالیت مکمل، تعمیق یادگیری دانش‌آموز و ایجاد فرصت برای اندیشیدن درباره مفاهیم و تمرین مهارت‌هاست. فعالیتهای مکمل به آن دسته از فعالیتهای دانش‌آموزان که نیازمند حدی از نظارت و سرپرستی از ناحیه مدیریت آموزشگاه است و متفاوت از آموزش کلاسی است، اطلاق می‌شود. ولی با این حال بخش مهمی از نظام تربیتی مدرسه است مانند ورزش، گروه‌های دانش‌آموزی و روزنامه دیواری. در منابع دیگر این واژه مهم را به صورت عمیق‌تری در چارچوب برنامه مدرسه قرار داده‌اند و آن را به نوعی از فعالیتهای فوق برنامه متمایز کرده‌اند.

ویژگی‌های فعالیت‌های مکمل و فوق برنامه

فعالیت‌های مکمل و فوق برنامه باید ویژگی‌های زیر را دارا باشند:

- ۱) در راستا یا هم جهت و همسو با محتوای برنامه درسی رسمی باشد.
- ۲) متناسب با سن رشد عقلی، عاطفی و اجتماعی دانش‌آموزان باشد.
- ۳) انگیزه را در دانش‌آموزان تقویت کند.
- ۴) برای انجام آن نیاز به همیاری باشد..
- ۵) هر فعالیت باید زمان معقولی داشته باشد. فعالیت‌های طولانی خسته کننده و خارج از حیطه تحمل دانش‌آموزان نباشد.
- ۶) بر محور روش‌های نوین تدریس باشد.
- ۷) بر سازندگی دانش یا معنادار کردن اطلاعات تاکید کند.
- ۸) به عنوان بخشی از فرآیند فعالیت‌های مدرسه تلقی شود و رابطه تنگاتنگ با برنامه رسمی مدرسه داشته باشد.
- ۹) به گونه‌ای طراحی شود که منجر به مشارکت فعال دانش‌آموز گردد.
- ۱۰) به گونه‌ای طراحی شود که ضمن برخورداری از تنوع و انعطاف پذیری لازم در محتوا و روش‌ها، با ارائه تجربیات دلپذیر و جذاب، در راستای خوشایند کردن برنامه و ساعات زندگی مدرسه‌ای باشد.
- ۱۱) علاوه بر برانگیختن رغبت و اشتیاق دانش‌آموزان منجر به مشارکت همگی آنان شود.
- ۱۲) در طراحی اینگونه فعالیت‌ها با بهره‌گیری از روش‌های غیرمستقیم علاوه بر جنبه‌های شناختی، تاکید بیشتری بر ابعاد مهارتی و نگرشی دانش‌آموزان شود.
- ۱۳) اینگونه فعالیت‌ها اساساً باید متناسب با استعدادها و توانمندی‌های محلی و منطقه‌ای و ویژگی‌ها و امکانات خاص هر مدرسه طراحی و سازماندهی شود.
- ۱۴) در طراحی این فعالیت‌ها، بر رعایت اصل فرآیند محوری به جای نتیجه محوری، تاکید می‌شود (چگونگی انجام فعالیت دانش‌آموز مهم است نه نتیجه کار او)

● فواید فعالیت‌های فوق برنامه

فواید فعالیت‌های فوق برنامه را می‌توان این گونه خلاصه کرد:

- اظهار وجود

- افزایش اعتماد به نفس و رشد خود باوری

- تقویت و رشد خلاقیت‌ها

- کنترل و مدیریت رفتار های ناهنجار

- تقویت ارتباطات انسانی و مسئولیت جمعی.

- کاربرد آموخته ها در محیط واقعی

کلاس تقویتی : منظور کلاس های خارج از برنامه درسی هفتگی و جزو فعالیت های فوق برنامه است که در یک یا چند درس به میزان ساعت محدود در طول سال تحصیلی با هدف افزایش پیشرفت تحصیلی دانش آموز تشکیل می شود

کلاس جبرانی : منظور کلاس های خارج از برنامه درسی هفتگی و جزو فعالیت های فوق برنامه است که در یک یا چند درس به میزان ساعت محدود در تابستان (تعطیلات) با هدف :

الف- جبران ضعف و عقب ماندگی دانش آموز

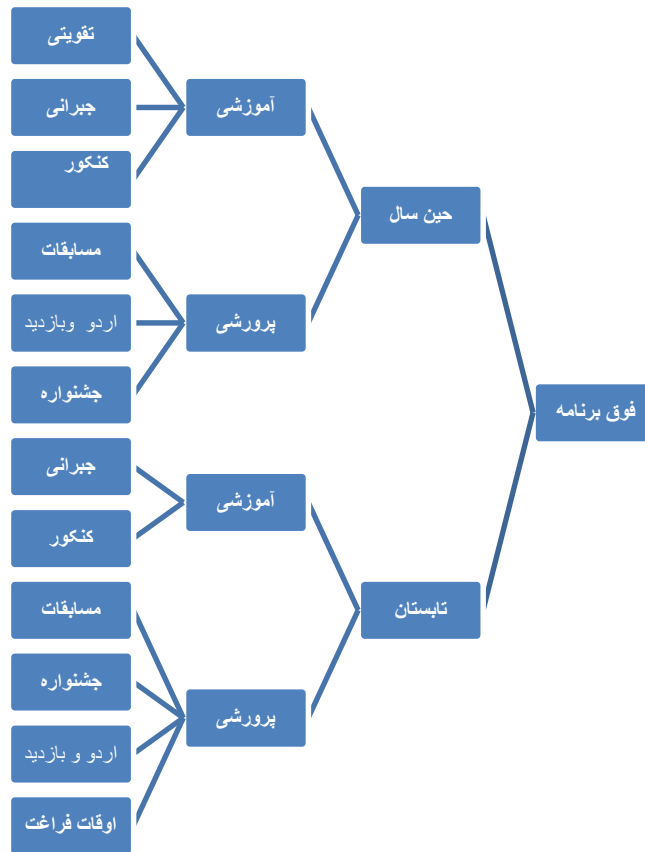
ب- آماده سازی دانش آموزان مستعد جهت ورود به سال تحصیلی جدید

تشکیل می شود .

کلاس کنکور : منظور کلاس های خارج از برنامه درسی هفتگی و جزو فعالیت های فوق برنامه است که در یک یا چند درس به میزان ساعت محدود در طول سال تحصیلی و یا در تعطیلات با هدف افزایش احتمال موفقیت دانش آموز در انواع کنکور (سراسری ، نمونه ، تیز هوشان و ...) تشکیل می شود .

فعالیت فوق برنامه پرورشی : منظور فعالیت هایی است که در خارج از برنامه درسی و جزو فعالیت های فوق برنامه ، به میزان ساعت محدود ، در امور پرورشی با هدف بهبود عملکرد دانش آموزان و سبب موفقیت در جشنواره ها و مسابقات فرهنگی و پرورشی طراحی می شود .

تقسیم بندی فعالیت های فوق برنامه :

زمان اجرا :

فعالیت های فوق برنامه یا در ضمن سال تحصیلی ، در پایان برنامه ی روزانه و یا در بعد از ظهر ها و یا روزهای پنج شنبه و جمعه و یا در تابستان و ایام تعطیل انجام می شود .

شیوه اجرا :

فعالیت های فوق برنامه در چهار چوب اسناد بالا دستی از جمله دستور العمل تشکیل کلاس های فوق برنامه و قوانین و ضوابط مدارس غیر دولتی آموزش و پرورش و اساسنامه موسسه ، سند تحول و برنامه درسی ملی طراحی و به مورد اجرا گذاشته می شود . مدارس موظفند در راستای اسناد بالادستی و این شیوه نامه برای تشکیل و طراحی فعالیت های مذکور فرآیند ذیل را به مورد اجرا به گذارند :

- ۱- مصوبه انجمن اولیا و مربیان آموزشگاه
- ۲- مصوبه شورای مدرسه
- ۳- کسب مجوز از آموزش و پرورش (در صورت نیاز)
- ۴- کسب مجوز از موسسه
- ۵- موافقت کتبی اولیا و رعایت قوانین اردویی (رضایتنامه)
- ۶- تعیین مدیر و مسئول کلاس و برنامه و عوامل اجرایی
- ۷- صدور ابلاغ برای عوامل
- ۸- تشکیل پوشه نگهداری اسناد اداری و مالی منظم و قابل ارائه و بررسی

توضیح ۱- کلیه کلاس ها و فعالیت های فوق برنامه داوطلبانه خواهد بود .

توضیح ۲- نوع فعالیت و درس با نظر دانش آموزان و تایید معلم مربوطه و موافقت شورای معلمان خواهد بود . نتیجه برای تصمیم نهایی به شورای مدرسه خواهد رفت .

توضیح ۳- ابلاغ عوامل با پیشنهاد مدرسه توسط موسسه صادر می گردد .

ضوابط اجرایی :

- ۱- اعلام برنامه به شیوه مناسب (نامه کتبی ، مراسم آغازین ، اطلاعیه و ...)
- ۲- ثبت نام در مهلت مقرر
- ۳- حداقل تشکیل کلاس ۱۰ نفر و حداکثر ۱۵ نفر
- ۴- تنظیم برنامه
- ۵- کسب مجوز از مراجع ذیصلاح
- ۶- موافقت کتبی اولیا

جدول نیروی انسانی

ردیف	فعالیت	مدیر	معاون	اجرایی	معلم / مربی	خدماتی
۱	۵ کلاس	۱	-	-		۱
۲	۱۰ کلاس	۱	۱	۱		۱

ضوابط مالی :

- ۱- هزینه بخشی از فعالیت های فوق برنامه که در طول سال تحصیلی و مستمر در طول هفته ، هماهنگ با برنامه هفتگی درسی ارایه می گردد از منابع موسسه و از طریق محاسبه شهریه فوق برنامه ، قبل از شروع سال تحصیلی همزمان با تعیین شهریه ثابت ، محاسبه و از اولیا اخذ می گردد .

توضیح ۱- روند تعیین شهریه فوق برنامه به شکل متمرکز با پیشنهاد موسسه و از طریق سیستم آموزش و پرورش به جریان می افتد .

- ۲- حجم ، تعداد ساعت و نوع فعالیت های فوق برنامه ی این نوع از فعالیت های فوق برنامه برابر جداول زیر خواهد بود .

توضیح ۲- هر سال این جداول بررسی و تغییرات لازم اعمال خواهد شد .

جداول فعالیت های فوق برنامه نوع اول :

فهرست مربوط به فعالیت های فوق برنامه سال تحصیلی ۹۵-۹۶

پایه تحصیلی	ماهنامه رشد	وسایل کار و لوازم التحریر	کتاب کار	پایان نامه و لوح تقدیر	تکثیر و برگزاری آزمون	جشن الفبا	پوشه کار	پوشه پرونده	سایر	آزمون جامع
پیش دبستانی	*	*	*	*	*	-	-	*	*	-
اول ابتدایی	*	-	*	-	*	*	*	*	*	*
دوم ابتدایی	*	-	*	-	*	-	-	*	*	*
سوم ابتدایی	*	-	*	-	*	-	-	*	*	*
چهارم ابتدایی	*	-	*	-	*	-	-	*	*	*
پنجم	*	-	*	-	*	-	-	*	*	*

										ابتدایی
*	*	*	-	-	*	-	*	-	*	ششم ابتدایی

پایه تحصیلی	بازدید علمی و ایاب و ذهاب	جشن شکوفه ها	جشن تکلیف	جشن قرآن و اینه نان و سلامت تربیت بدنی	خانه بازی	آموزش خانواده	جوایز مسابقات و باتک جایزه	آموزش مهارت‌های زندگی	برگزاری مسابقات فرهنگی و هنری و ورزشی و نمایشگاه	مناسبت های ملی و مذهبی و جشنواره ها	جشن های تولد فصلی	برگزاری مراسم سنتی جهت اشاعه فرهنگ صله رحم
پیش دبستانی	*	*	-	-	*	*	*	-	*	*	*	*
اول ابتدایی	*	*	-	*	-	*	*	*	*	*	*	*
دوم ابتدایی	*	*	-	-	-	*	*	*	*	*	-	*
سوم ابتدایی	*	*	*	-	-	*	*	*	*	*	-	*
چهارم ابتدایی	*	*	-	*	-	*	*	*	*	*	-	-
پنجم ابتدایی	*	*	-	*	-	*	*	*	*	*	-	--
ششم ابتدایی	*	*	-	*	-	*	*	*	*	*	-	-

فهرست مربوط به فعالیت های فوق برنامه سال تحصیلی ۹۶-۹۵ در دوره متوسطه اول و دوم

الف - فعالیت های آموزشی و سایر :

پایه تحصیلی	کتاب کار	آزمون جامع	مجلات رشد
پایه هفتم دوره اول متوسطه	*	*	*
پایه هشتم دوره اول متوسطه	*	*	*
پایه نهم دوره اول متوسطه	*	*	*
پایه دهم دوره دوم متوسطه	-	*	-
پایه یازدهم دوره دوم متوسطه	-	*	-
پایه دوازدهم (پیش دانشگاهی)	-	*	-

ب- فعالیت های پرورشی :

پایه تحصیلی	بانک جایزه	ارتقای بینش دینی و تعمیق دیدگاه مذهبی	بازدید علمی و ایاب و ذهاب	بهداشت و سلامت و تربیت بدنی	چشم تکلیف پایه دوم پسران	کرسی آزاد اندیشی و همایش دانش آموزی	آموزش خانواده	مناسبت های ملی و مذهبی	فعالیت های گروهی و همگانی (تئاتر و سرود)	برگزاری مسابقات فرهنگی و هنری و ورزشی و جوایز
پایه هفتم دوره اول متوسطه	*	*	*	*	-	*	*	*	*	*
پایه هشتم دوره اول متوسطه	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
پایه نهم دوره اول متوسطه	*	*	*	*	-	*	*	*	*	*
پایه دهم دوره دوم متوسطه	-	*	-	*	-	*	*	*	*	*
پایه یازدهم دوره دوم متوسطه	-	*	-	*	-	*	*	*	*	*
پایه دوازدهم (پیش دانشگاهی)	-	*	-	*	-	*	*	*	-	*

توضیح ۳ - آزمون های پیشرفت تحصیلی ، نوع کتاب کار و انتشارات هر سال بوسیله گروه های آموزشی استان موسسه تعیین و مشخص می شود .

۳- فعالیت های فوق برنامه نوع اول (همزمان با برنامه درسی هفتگی دانش آموز) :

جدول فعالیت های فوق برنامه نوع اول (کلاس)

ردیف	دوره تحصیلی	ساعت فوق برنامه	درس
۱	ابتدایی دوره دوم	۲	ریاضی - علوم
۲	متوسطه دوره اول	۵	ریاضی (۲) - علوم (۱) - ادبیات فارسی (۱) - عربی (۱)
۳	متوسطه دوم	۶ (هر رشته ۵ ساعت)	ریاضی (۲) - هندسه (۱) - حسابان (۲) - جبر و احتمال (۱) - زیست شناسی (۲) - فیزیک (۱) - شیمی (۱)
۴	پیش دانشگاهی (کنکور) رشته ریاضی و علوم تجربی	۸ (هر رشته ۸ ساعت)	دیفرانسیل (۲) - هندسه (۱) - گسسته (۱) - زیست شناسی (۲) - فیزیک (۲) - شیمی (۱) - ادبیات فارسی (۱) - عربی (۱) - ریاضی (۲)

۴- فوق برنامه نوع دوم (تقویتی ، جبرانی و تیزهوشان خارج از برنامه درسی هفتگی دانش آموز)

این نوع از فعالیت های فوق برنامه در خارج و با فاصله از برنامه درسی در زمانی که مدرسه فعالیت رسمی ندارد ارایه می گردد . هزینه این کلاس ها پس از موافقت اولیا از منابع انجمن اولیا و مربیان تامین می شود . (موسسه در قبال تامین مالی این نوع از کلاس ها مسئولیتی ندارد.)

روش پرداخت حق الزحمه عوامل انسانی کلاس های فوق برنامه (نوع دوم):

هزینه کلاس های فوق برنامه (تقویتی ، جبرانی و کنکور و ...) بوسیله آموزشگاه از طریق انجمن اولیا و مربیان تامین می شود تعداد ساعت و نوع درس و کلاس بوسیله شورای مدرسه با روند مذکور تعیین می گردد و نحوه پرداخت حق الزحمه عوامل آموزشی و اجرایی بر اساس جدول ذیل خواهد بود :

عوامل اجرایی (مدیر ، معاون و خدمتگزار و ...)	دبیر
با توجه به نرم کلاس توسط موسسه تصمیم گیری خواهد شد	با توجه به نرم کلاس توسط موسسه تصمیم گیری خواهد شد

جدول دریافتی از دانش آموز :

دوره تحصیلی	مبلغ (ریال) هر ساعت
ابتدایی دوره دوم	بر اساس پیشنهاد مدیر و تایید انجمن اولیا و مربیان و شورای مدرسه و نهایتاً تایید موسسه
متوسطه دوره اول	
متوسطه دوم	

ساعات آموزش در هفته بر اساس دوره تحصیلی

(ساعات مصوب شورای عالی آموزش و پرورش و ساعات فوق برنامه)

پیش دانشگاهی		متوسطه دوم			متوسطه اول			ابتدایی			
فوق برنامه		فوق برنامه		مصوب	فوق برنامه		مصوب	فوق برنامه		مصوب	
موسسه	مصوب	موسسه	مصوب		موسسه	مصوب		موسسه	مصوب		
۸	۸	۳۲	۶	۸	۳۲	۵	۶	۳۰	۲	۵	۲۵
۳۷	۴۰	۳۷	۴۰	۳۵	۳۶	۲۷	۳۰				